

Asia: VN/32825/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Forum Artis kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta ja keskittyy huomioihin nimellä Kulttuurivirasto esitettävästä virastosta.

Voi olla, että nyt yhdistämällä muodostettavalla virastolla saattaisi olla nykyisiä virastoja vaikuttavampi rooli tulevaisuudessa, mutta lakiluonnos vaatii vielä paljon tarkennuksia ja lisäyksiä.

Lausuntomme pohjana on lakiesityksen lisäksi Valtionhallinnon toimintojen (virastot) järjestämisessä noudatettavat periaatteet – valtion virastot (VN/11537/2021).

Taiteen autonomian turvaaminen on perusedellytys alan tulevaisuudelle. Itsemääräämisoikeuden perimmäinen tarkoitus on ylläpitää taiteen itsenäisyyttä ja riippumattomuutta valtiosta. Taiteen vapauden periaate on turvattu Suomen perustuslaissa. Vapaus on elinehto taiteen moninaisuudelle ja mahdollisuudelle uudistua. Taiteen on oltava taiteilijoiden käsissä, ei vaaleissa vaihtuvien poliitikoiden.

Nykyisellä virastorakenteella autonomia on toteutunut hyvin, mutta uudessa esityksessä on huolestuttavia kirjauksia ja esimerkiksi esitysluonnoksen sivuilla 81-82 esitetty kohta herättää huolen mahdollisesta poliittisen ohjauksen lisääntymisestä. Epäselvää on myös mitä tarkoittavat johtokunta tai hallitus tulevan viraston kohdalla:

Johtokunta tai hallitus tulee organisatorisesti ministeriön ja viraston päällikön väliin omaksi ja itsenäiseksi toimijakseen ja vaarana on, että järjestely

hämärtää ministeriön ja viraston välistä ohjaus- ja valvontasuhdetta.

Vertaisarviointi on niin painava ja olennainen taiteen autonomista asemaa turvaava periaate, että se on syytä kirjata myös lain tasolla, jottei synny mahdollisuutta luopua menettelystä myöhemmin.

Taide- ja kulttuurineuvostossa tulee aina olla edustettuna myös taidetta tekevien taiteilijoiden asiantuntemusta. Yksi tapa taata mahdollisimman korkeatasoinen ja ajantasainen asiantuntemus on, että kunkin taidealan keskeisimmät taiteilijajärjestöt voisivat suoraan nimetä tietyn määrän henkilöitä asiantuntijapankkiin, esimerkiksi jokaisen arviointipaneelin henkilöistä vähintään puolet. Järjestöjen osallistuminen nimeämiseen säästäisi myös viraston työtä.

Olisi tärkeää kirjata lakiin myös periaatteet asiantuntijapaneelin toiminnalle. Mikä taho valitsee vertaisarviointipaneelin jäsenet ja millä periaatteella se tehdään? Montako asiantuntijaa paneelissa on kerrallaan? Miten taataan, että kokonaisuus on riittävän ammattitaitoinen ja osaava? Valitsijoiden mahdollinen esteellisyys täytyy pystyä läpinäkyvästi arvioimaan. Sama koskee panelisteja, joiden henkilöllisyyden ilmoittaminen on tärkeää hakijoiden oikeusturvan takia. Paneelin osanottajia on oltava riittävä määrä puolueettoman ja monipuolisen arvioinnin takaamiseksi.

Lisäksi on tärkeää säilyttää taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistäminen jatkossakin uuden viraston lakiin kirjattuna tehtävänä.

Virastouudistuksen yhteydessä on kiinnitettävä myös erityistä huomiota siihen, että alueellinen tasavertaisuus toteutuu jatkossakin

On valitettavaa, että uuden viraston nimestä ehdotetaan Taide-sanana jättämistä pois. Kulttuuri on sanana hyvin laaja ja huonosti määritetty sisältäen lähes kaiken ihmisen tekemän toiminnan esimerkiksi karjalanpiirakoista kaljakelluntaan. Viraston tarkoitus lienee kuitenkin edistää ammattitaiteilijoiden tekemää taidetta ja luonnoksen teksteissä taide-sanaa käytetään toistuvasti.

Forum Artis esittää, että tulevan viraston nimeä harkitaan vielä rauhassa ja yhteistyössä taidekentän kanssa.

Kosonen Hanna
Forum Artis

